

**ՍՈՑԻԱԼ-ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԻՐԱՎԻՃԱԿԸ 2021 Թ. ԱՐՏԱՀԵՐԹ
ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻՑ ԱՌԱՋ ԵՎ ՀԵՏՈ**

Գևորգ Պողոսյան

ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս, սոցիոլոգիական գիտությունների դոկտոր
ՀՀ, Երևան, Արամի 44
Էլ. hawugb' gevork@sci.am

Ռիմա Պողոսյան

Հոգեբանական գիտությունների թեկնածու
ՀՀ ԳԱԱ փիլիսոփայության, սոցիոլոգիայի և իրավունքի ինստիտուտ
ՀՀ, Երևան, Արամի 44
Էլ. hawugb' rimapoghossyan3@gmail.com
Հոդվածը ներկայացվել է 24.05.2021, գրախոսվել է 21.04.2022, ընդունվել է տպագրության 05.07.2022
DOI: 10.53548/0320-8117-2022.2-111

Ներածություն

2020 թ. պատերազմում պարտությունից հետո, շարունակվող համաճարակի և երկրում քաղաքական ճգնաժամի պայմաններում մեր բնակչությունը, ըստ սոցիոլոգների ձևակերպման, ապրում էր «վնասված» հասարակությունում¹: Անցած տարվա բազմափուլ հավաքներն ու բողոքի երթերը, որոնց հիմնական պահանջն էր պարտված կառավարության հրաժարականը, փաստորեն արդյունքի չհանգեցրին: Վարչապետի հրաժարականն էին պահանջում Հայաստանի երեք նախորդ նախագահները, երկու կաթողիկոսները, բուհերը, գիտությունների ակադեմիան, մտավորականությունը: Սակայն ո՛չ կառավարությունը հրաժարական տվեց, ո՛չ էլ վարչապետը պաշտոնից հրաժարվեց: Պարզ էր, որ նրանք պատրաստ չէին իշխանությունից զրկվել նաև այն պատճառով, քանի որ անխուսափելիորեն կարող էին հայտնվել խիստ դատարանի առջև: Քաղաքական խոր ճգնաժամը որոշվեց հանգուցալուծել արտահերթ խորհրդարանական ընտրությունների միջոցով: Վաղուց հայտնի է՝ ովքեր կազմակերպում են ընտրությունները, նրանք էլ հաղթելու առավել մեծ հնարավորություն ունեն: Հետխորհրդային հանրապետություններում դեռ չի եղել մի դեպք, որ քաղաքական ընդդիմությունը հաղթի և իշխանության գա ժողովրդավարական ընտրությունների միջոցով: Որպես կանոն՝ նրանք իշխանության են եկել տարբեր «գույների» հեղափոխությունների միջոցով. Վրաստանում՝ 2003 թ. «վարդերի» հեղափոխու-

¹ Тощенко 2020, 67.

թյունով, Ուկրաինայում՝ 2004 թ. «նարնջագույն» հեղափոխությունով, Ղրղըզստանում՝ 2005 թ. «կակաջների» հեղափոխությունով², Մոլդավիայում՝ 2009 թ. «յասամանի» հեղափոխությունով, Հայաստանում՝ 2018 թ. «թավշյա» հեղափոխությունով: Հայաստանի Հանրապետության 2021 թ. արտահերթ խորհրդարանական ընտրությունները նույնպես գրեթե չտարբերվեցին բոլոր նախորդ ընտրություններից:

խորհրդարանական ընտրությունները պարտված պատերազմի համա-տեքստում

Անկախ Հայաստանի պատմության մեջ տեղի է ունեցել ինը խորհրդարանական ընտրություն՝ 1990, 1995, 1999, 2003, 2007, 2012, 2017, 2018 և 2021 թթ.: Բոլոր նախորդ ընտրություններում մասնակիցների տոկոսը միջինում կազմել է 55-58%: Ընտրողների ամենամեծ մասնակցությունը եղել է 2012 թ. խորհրդարանական ընտրությունների ժամանակ՝ 62,33%:

Պատմական ամենացածր մասնակցությունը գրանցվել է նախորդ՝ 2018 թ. վաղաժամկետ խորհրդարանական ընտրություններում՝ 48,63%, և անցած 2021 թ. արտահերթ ընտրություններում՝ 49,39%:

Փաստորեն, ընտրելու իրավունք ունեցող քաղաքացիների մոտ կեսն է մասնակցել վերջին խորհրդարանական ընտրություններին: Ամենաբարձր մասնակցությունը գրանցվել է Սյունիքի մարզում (60,38%), իսկ ամենացածրը՝ Շիրակում (41,24%): Քաղաքներում մասնակցությունը մի փոքր ավելի ցածր է եղել, քան մարզերում: Քաղաքների մեջ ռեկորդային ցածր մասնակցություն է գրանցվել Տաշիրում (40,71%), իսկ ամենաբարձրը՝ Կապանում (60,38%):

Սոցիոլոգների տեսակետից՝ քաղաքացիների ցածր մասնակցությունը, որպես կանոն, որոշակի քաղաքական օտարվածության մասին է վկայում: Երբ մարդիկ անտարբեր են ընտրությունների նկատմամբ, նրանց համար միևնույն է, թե ով կընտրվի, նրանք իրենց ապագան չեն կապում այդ ընտրությունների, իշխանությունների, երբեմն էլ պետության ու անգամ երկրի հետ: Վաղուց է նկատվել, որ բոլոր ընտրություններից հետո երկրից արտագաղթն աշխուժացել է: Այս տարվա 6 ամիսների ընթացքում Հայաստանից հեռացել է մոտ 94 հազար մարդ³: Եթե այս միտումը շարունակվի, ապա մինչև տարեվերջ մենք կունենանք աննախադեպ շատ՝ շուրջ 180 հազար արտագաղթող: Համեմատության համար դիտարկենք ՀՀ-ում վերջին տասը տարիների ընթացքում միգրացիոն վիճակագրության ցուցանիշները⁴:

² Найденов 2014, 148-178.

³ Հայաստանի Հանրապետության սոցիալ-տնտեսական վիճակը 2021 թ. հունվար-հունիսին: ՀՀ վիճակագրական կոմիտե, մամուլի հաղորդագրություն, Երևան, 6 օգոստոսի 2021 թ., <https://www.armstat.am/file/doc/99525463.pdf>

⁴ https://armstatbank.am/pxweb/hy/ArmStatBank/ArmStatBank_2%20Population%20and%20social%20processes_28%20Population/PS-pp-132019.px/table/tableViewLayout2/?rid=b4152f69-b071-4ead-995d-4696d8712830

Աղյուսակ 2-ից երևում է, որ 2020 թ. միգրացիայի սալդոն նույնիսկ դրական է եղել, այսինքն՝ մեր երկիր ժամանածները 3 300 մարդկանցով ավելի շատ են եղել, քան երկրից մեկնածները: Բայց այստեղ պետք է նկատել, որ դրա հիմնական պատճառը COVID համավարակի հետևանքով շատ երկրների փակ սահմաններն են եղել:

Մասնակիցների ցածր թիվը, հնարավոր է, պայմանավորված է նաև հանրապետությունում առկա բնակչության թվի ուժնացմամբ: Բանն այն է, որ առկա բնակչության թիվը միգրացիայի պատճառով շատ ավելի քիչ է, քան տրված է պաշտոնական վիճակագրությամբ: Այսպես, Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի տվյալներով՝ 2021 թ. ՀՀ-ում կար 2,595,512 ընտրական իրավունք ունեցող քաղաքացի, որոնցից միայն 1,281,997-ն են մասնակցել ընտրություններին: Համեմատության համար նշենք, որ 2017 թ. մոտավորապես նույնքան քաղաքացիներից (2,588,590) ընտրություններին մասնակցել էր 300 հազարով ավելի շատ՝ 1,575,415 ընտրող (60,86%): Բերենք մեկ այլ օրինակ. 1995 թ. խորհրդարանական ընտրություններին մասնակցել էր 1,183,573 ընտրող, իսկ 25 տարի անց՝ 2021 թ., մասնակցել է 1,281,997 ընտրող, այսինքն՝ ընդամենը 100 հազարով ավելի: Մինչդեռ 25 տարվա ընթացքում հանրապետության բնակչությունն աճել է 500 հազարով: Այլ կերպ ասած՝ բնակչության թիվը զգալիորեն աճել է, իսկ ընտրողների թիվը համեմատաբար շատ քիչ է: Նշանակում է, որ կա՛մ մարդիկ բացակայել են երկրից, կա՛մ էլ ընտրությունների նկատմամբ հետաքրքրությունն է նվազել:

Այնուամենայնիվ, գործող քաղաքական վարչակարգին հաջողվեց 2021 թ. ընտրությունների միջոցով վերարտադրվել իշխանություններում: Դեռ ընտրություններից առաջ Ն. Փաշինյանը հայտարարեց, որ իրենք պետք է ստանան ընտրողների 60%-ի ձայները: Եվրոպական ժողովրդավարական ոչ մի երկրում այդպիսի բարձր տոկոս չի գրանցվել վերջին 50 տարիների ընթացքում: Հիշեցնենք, որ գրեթե բոլոր սոցիոլոգիական հարցումների արդյունքները խոսում էին ընտրություններում մասնակցող երկու առաջատար ուժերի՝ Ն. Փաշինյանի ղեկավարած «Քաղաքացիական պայմանագիր» և Ռ. Քոչարյանի ղեկավարած «Հայաստան» դաշինքի մոտավորապես հավասար վարկանիշների մասին: Դիտարկենք ՀՀ-ում կատարված մի շարք նախընտրական սոցիոլոգիական հարցումների արդյունքները:

Ինչպես երևում է աղյուսակ 3-ում բերված տվյալներից, «Քաղաքացիական պայմանագիր/Իմ քայլ» կուսակցության վարկանիշը փետրվար-հունիսի ընթացքում 33,7%-ից նվազել է մինչև 24,1%-ի: Իսկ «Հայաստան» դաշինքի վարկանիշը նույն ժամանակահատվածում 7,8%-ից բարձրացել է մինչև 23,8%՝ գրեթե հավասարվելով «Քաղաքացիական պայմանագիր» կուսակցության վարկանիշին: Երկու սոցիոլոգիական կենտրոնների (IRI/CRRC և MPG/Gallup International) հարցումների արդյունքները որոշ չափով իրար հակասում են: Այսպես, օրինակ, ապրիլ-մայիս ամիսների ընթացքում կատարված հարցումներով, «Քաղաքացիա-

կան պայմանագիր» կուսակցության վարկանիշը, ըստ IRI/CRRC կազմակերպության, հավասար էր 33,0%-ի, իսկ ըստ MPG/Gallup International կազմակերպության՝ նվազել էր 27,2%-ից մինչև 24,8%-ի: Նման տարածայնությունները կարող էին պայմանավորված լինել նաև կիրառված տարբեր մեթոդաբանություններով:

Աղյուսակ 1

Ընտրողների մասնակցությունը 1990-2021 թթ. խորհրդարանական ընտրություններին⁵

	Տարեթիվը	Ընտրողների ընդհանուր թիվը	Ընտրությունների մասնակիցների թիվը	Մասնակցությունը (%)	Կուսակցությունների և դաշինքների թիվը
	1990	2,136,983	1,286,464	60,20	2
	1995	2,069,183	1,183,573	57,20	15
	1999	2,137,066	1,137,133	53,21	21
	2003	2,137,151	1,188,256	55,60	16
	2007	2,317,810	1,375,733	59,39	23
	2012	2,484,891	1,572,518	62,33	10
	2017	2,588,590	1,575,415	60,86	9
	2018	2,573,579	1,251,531	48,63	11
	2021	2,595,512	1,281,997	49,39	25

Աղյուսակ 2

Միգրացիայի սալոն 2010-2021 թթ.

Տարիներ	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Միգրացիայի սալոն	-37 300	-28 500	-9 400	-24 400	-21 800	-25 900	-24 800	-24 000	-18 286	-15 400	+3 300

Աղյուսակ 3

2021 թ. ամսաթիվ	«Քաղ.պայմանագիր/Իմ քայլ»	«Հայաստան» դաշինք
15-17 փետրվարի**	33,1%	7,8%
26-29 մարտի**	31,7%	8,0%
23-27 ապրիլի**	27,2%	9,9%
8 ապրիլի-4 մայիսի*	33,0%	-
18-21 մայիսի**	24,8%	14,3%
24-27 մայիսի**	22,9%	17,5%
31 մայիսի-4 հունիսի**	22,4%	20,6%
7-10 հունիսի**	24,1%	23,8%

Հարցումը կատարած կազմակերպությունը

* IRI (CRRC)

** MPG/Gallup International

Նշենք, որ երկու կազմակերպություններն էլ սոցիոլոգիական հարցումները կատարել են հեռախոսազանգերի միջոցով: Հատկապես քաղաքական բնույթի հեռախոսային հարցումները, այն էլ Հայաստանի այսքան լարված իրավիճակում

⁵ Տվյալները կազմված են www.armstat.am և www.elections.am վիճակագրության հիման վրա:

և հեռախոսակապի հնարավոր գաղտնալսման պայմաններում, առանձնապես մեծ վստահություն չեն ներշնչում: Բացի այդ, մասնագետները գիտեն, որ հեռախոսային հարցումներն ունեն բազմաթիվ այլ մեթոդական խնդիրներ: Սրանք էին այն հիմնական պատճառները, որ մեր կազմակերպությունը՝ Հայկական սոցիոլոգիական ասոցիացիան (ՀՍԱ), զերծ մնաց 2021 թ. նախընտրական հեռախոսային հարցումներ կատարելուց: Այնուամենայնիվ, նախընտրական սոցիոլոգիական հարցումները հանրության մեջ որոշակի պատկերացումներ ձևավորեցին քաղաքական ուժերի հարաբերակցության մասին: Սակայն ընտրությունների վերջնական արդյունքները շատերի համար անակնկալ եղան: Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի վերջնական տվյալներով, «Քաղաքացիական պայմանագիր» կուսակցությունն ստացել էր ընտրողների ձայների 54%-ը: Այսինքն՝ 30%-ով ավելի շատ, քան հավաստում էին MPG/Gallup International կազմակերպության սոցիոլոգները: Սոցիոլոգիական հարցումների և ընտրություններում ստացված վերջնական արդյունքների միջև նման ահռելի տարբերություն նախկինում երբեք չի եղել: Փորձագետները նշում էին իշխանությունների՝ վարչական ռեսուրսի կիրառման մասին: Իհարկե, հնարավոր է, որ իշխանությունները մեծապես օգտագործել են, այսպես կոչված, «վարչական ռեսուրսը»: Սակայն անգամ դրա կիրառման ազդեցությունով նման մեծ տարբերությունն անբացատրելի է:

Այնուամենայնիվ, փորձենք գնահատել այդ ռեսուրսը: Հանրապետությունում կա մոտ 208 հազար պետական ծառայող. դրան գումարենք բանակը, ոստիկանությունը, տեղական ինքնակառավարման մարմինները, մարզպետարանները, քաղաքապետարանները, թաղապետարանները, գյուղապետարանները և կստանանք մոտավորապես 300 հազար մարդ: Իրենց ընտանիքի անդամների հետ այդ թիվը կհասնի 500-600 հազարի: Փաշինյանի կուսակցության օգտին քվեարկել էր 688 761 ընտրող (կամ 54%): Հիշեցնենք, որ 2018 թ. խորհրդարանական ընտրություններին նրա կուսակցությունն ստացել էր ավելի շատ ձայներ՝ 884 456 (կամ 70,4%): Հիմա մի պահ պատկերացնենք՝ որքան ձայն կստանար Փաշինյանի կուսակցությունը, եթե նա չլիներ վարչապետի պաշտոնակատար, և եթե ընտրությունները կազմակերպեր ու անցկացներ այդ նպատակի համար ձևավորված ժամանակավոր հանձնաժողովը, այլ ոչ թե գործող կառավարությունն իր բոլոր լծակներով: Կարծում ենք՝ ընտրությունների արդյունքներն այլ կլինեին: Միայն այդպիսի ընտրությունները կարող ենք համարել իսկապես ժողովրդավարական՝ բոլոր կուսակցությունների համար հավասար պայմանների ապահովումով, թափանցիկ ու արդար: Իսկ այն, ինչ տեղի ունեցավ հունիսի 20-ին Հայաստանում, պարզապես գործող իշխանությունների հերթական վերարտադրությունն էր՝ վարչական ռեսուրսի արդյունավետ օգտագործմամբ և արտաքին ուժերի լուր համաձայնությամբ:

Իհարկե, նախորդ իշխանությունները նույնպես օգտագործում էին նույն ռեսուրսը: Միայն այն տարբերությամբ, որ նախորդ իշխանությունները միջազգային

դիտորդների, ԵԱՀԿ-ի, տեղական սորոսական ՀԿ-ների, քաղաքացիական հասարակության և օտարերկրյա դեսպանությունների ուշադիր հսկողության ներքո էին: Իշխանությունների թույլ տված յուրաքանչյուր խախտում կամ շեղում նրանք անմիջապես լուրջ քննադատում էին: Այդ նույն խմբերը Փաշինյանի և նրա կուսակցության ոչ մի գործողություն քննադատության չարժանացրին: Կարծես գործող իշխանությունների վերարտադրումը լիովին ձեռնտու էր դրսի բոլոր ուժերին: Դրա մասին վկայում էր այն, որ ընտրություններից անմիջապես հետո նրանք շտապեցին շնորհավորել ու ճանաչել ընտրությունների արդյունքները:

Հայաստանը նախկինում էլ հիմնականում եղել է արտաքին ուժերի ազդեցության ներքո: Սակայն ներկայում այն կարծես ամբողջովին անցել է արտաքին կառավարման տակ՝ կորցնելով իր սուբյեկտայնությունն ու ինքնիշխանությունը: Բոլոր կարևորագույն որոշումներն ընդունվում են Երևանից դուրս, երբեմն՝ առանց Երևանի մասնակցության: Զգալի աճել է արտաքին խոշոր տերությունների (ԱՄՆ, Ռուսաստան, Եվրամիություն) ազդեցությունը Հայաստանի ներքաղաքական գործընթացների վրա: Ավելին, անգամ տարածաշրջանի հարևան պետությունները՝ Իրանը, Վրաստանը և հատկապես Թուրքիան ու Ադրբեջանը, փորձում են լուրջ ազդեցություն գործել մեր երկրի ներքաղաքական օրակարգի վրա: Այսպիսի բարդ ու լարված աշխարհաքաղաքական արտաքին պայմաններում արդյունավետ նավաստելու համար կառավարությունից պահանջվում է մեծ հմտություն, դիվանագիտական փորձ և պատասխանատվություն, որը, ցավոք, բացակայում է օրվա իշխանությունների սակավաթիվ կադրային զինանոցում:

Սակայն այսօր Հայաստանի Հանրապետության նոր՝ ութերորդ գումարման խորհրդարանն ունի պատմականորեն աննախադեպ քաղաքական կառուցվածք: Արտահերթ ընտրությունները իշխանություններին հնարավորություն տվեցին պահպանելու իշխող դիրքերը՝ ստանալով սահմանադրական մեծամասնության համար անհրաժեշտ 71 մանդատ: Սակայն խորհրդարան անցավ նաև բոլորովին նոր՝ արմատական ընդդիմություն իր երկու դաշինքներով՝ «Հայաստան»՝ 27 մանդատ, և «Պատիվ ունեն»՝ 7 մանդատ: Այսպիսով, վերջին 20 տարիների ընթացքում առաջին անգամ ՀՀ խորհրդարանը կազմված է մեկ իշխող ուժից և երկու իսկապես ընդդիմադիր կուսակցություններից: Հետևաբար, ընդդիմադիրների փողոցային պայքարը ներխուժում է խորհրդարան՝ սկզբնավորելով քաղաքական պայքարի մի նոր փուլ: Պատերազմում պարտությունից հետո երկրում առաջացած քաղաքական խոր ճգնաժամը չհանգուցալուծվեց, այլ պարզապես անցավ հաջորդ փուլ: Ապագա զարգացումները ցույց կտան այս նոր փուլի քաղաքական արդյունավետությունը: Նկատենք, որ ընդդիմության առաջնորդները հայտարարեցին, որ իրենք ամենևին մտադիր չեն լիովին հրաժարվելու բողոքի զանգվածային ակցիաներից ու փողոցային պայքարից: Ընտրությունների շնորհիվ նրանք պարզապես ընդլայնեցին իրենց քաղաքական պայքարի տարածեսակ միջոցները: Իսկ Հայաստանի հասարակությունը վերջապես ստացավ արդ-

յունավետ գործող Ազգային ժողով՝ ուժեղ իշխանությունով և ակտիվ արմատական ընդդիմությունով: Նկատենք նաև, որ նախորդ խորհրդարանում գործող երկու ընդդիմադիր՝ «Լուսավոր Հայաստան» և «Բարգավաճ Հայաստան» կուսակցություններից ոչ մեկը չկարողացավ հաղթահարել ընտրությունների նվազագույն հինգ տոկոսանոց շեմը: Եթե «Լուսավոր Հայաստանի» համար դեռ ընտրություններից առաջ սոցիոլոգները կանխատեսում էին պարտություն, ապա «Բարգավաճ Հայաստանի» դեպքում այն անսպասելի էր: Ըստ երևույթին, այս անգամ կուսակցությունը բավարար ջանքեր, ակտիվություն ու միջոցներ չներդրեց հաղթանակի հասնելու համար:

2018 թ. մեր երկրում կայացան վաղաժամկետ խորհրդարանական ընտրություններ, 2021 թ. տեղի ունեցան արտահերթ ընտրություններ, այս տրամաբանությամբ՝ 2023 թ. հնարավոր է ակնկալել նոր վաղաժամկետ խորհրդարանական ընտրություններ: Դրանք կարող են նպաստել Հայաստանի Հանրապետությունում նոր, երիտասարդ, ժողովրդավար ու նվիրյալ ուժերի իշխանության գալուն: Հայաստանը նախորդ դարի 90-ականների կեսերին ստացել էր պատմականորեն աննախադեպ, կարելի է ասել՝ ճակատագրական նվեր: Բազմաթիվ կորուստներից, պետականության անկումից, ցեղասպանությունից հետո հայ ժողովուրդը ճակատագրի կամոք ունեցավ եզակի պատմական հնարավորություն. հայ ազգը միջազգային հանրության առջև ներկայացավ երկու պետականությունով՝ Հայաստանի Հանրապետություն և Արցախի Հանրապետություն՝ աշխարհասփյուռ հայության եռամիասնությամբ: Ընդ որում, ՀՀ-ն՝ ՄԱԿ-ի կողմից ճանաչված անկախ ազգային պետություն, ԱՀ-ն՝ ազատագրված փաստացի ինքնուրույն (թեպետ և միջազգայնորեն չճանաչված) պետականություն և 120 երկրներում բնակվող հայ սփյուռքը՝ մոտ 8 միլիոն հայություն: Հայ ազգի, նրա մտավոր սերունդի և ՀՀ քաղաքական ղեկավարության առջև ծառացած էր միայն մեկ կարևորագույն ու պատմական խնդիր. հայության այս երեք հատվածների զարգացման ու համակարգման տեսլականը՝ հայեցակարգի մշակումը, գծագիրը, հեռանկարային նպատակների կերտումը: Սակայն դա չարվեց: Մինչդեռ XXI դարի համար հայությունը կարող էր առավել շահավետ, արդյունավետ մարտավարություն ստեղծել՝ հաշվի առնելով հայ սփյուռքի ցանցային կառուցվածքը, հայոց նորագույն պետականության արդիական զարգացումը և հայ միջնաբերդի՝ Արցախի հզոր ռազմավարական կառուցապատումը: Այս առումով ասելիքներ ու անելիքներ շատ կային: Բայց պատմության մեզ ընծայած բախտորոշ հնարավորությունները, կարելի է ասել, հանցավոր կերպով կորսվեցին:

Եզրակացություններ

Անցած խորհրդարանական ընտրությունները մեկ անգամ ևս ցույց տվեցին, որ Հայաստանի Հանրապետությունում անկախությունից հետո քաղաքական դաշտը դեռ չի ձևավորվել պատշաճ մակարդակով: Քաղաքական կուսակցությո-

յունները, բացառությամբ մի քանիսի, ձևավորվում են առանձին անհատների կամ խմբավորումների շուրջ՝ արտահայտելով հիմնականում սեփական նեղ շահերն ու հետաքրքրությունները: Երկրում գրանցված և գործող քաղաքական կուսակցությունները ճնշող մեծամասնությամբ մեկ անձի շուրջ խմբավորված ու, որպես կանոն, այս կամ այն նախընտրական ժամանակի համար կազմավորված յուրայինների խմբեր են, որոնք ընտրություններից հետո սովորաբար անհետանում են քաղաքական դաշտից: Այս ժամանակավոր, նպատակային խմբերի նույնիսկ անվանումներն ու ծրագրերը գաղափարապես ու քաղաքականապես զուտ պայմանական են և ունեն անորոշ իմաստավորում: Նրանց անվանումներից ընտրողների համար դժվար է կռահել տվյալ կուսակցության գաղափարախոսական ու աշխարհաքաղաքական կողմնորոշումները: Քաղաքական կուսակցությունների մեծամասնության գործունեությունն ու մարտավարությունը խիստ պայմանավորված են կուսակցության առաջնորդի անձով: Որպես կանոն, այդ անձը մենակ է կայացնում որոշում կուսակցության ողջ գործունեության և մարտավարության վերաբերյալ: Միջազգային փորձը վկայում է, որ ժողովրդավարության ուղին ընտրած նոր երկրների համար զգալի ժամանակ է պահանջվում սեփական կայուն քաղաքական դաշտը ձևավորելու համար: Այս առումով 2021 թ. խորհրդարանական ընտրությունները կարող են լուրջ քայլ համարվել այդ ճանապարհին:

Գրականություն

- Հայաստանի Հանրապետության սոցիալ-տնտեսական վիճակը 2021 թ. հունվար-հունիսին. ՀՀ վիճակագրական կոմիտե, մամուլի հաղորդագրություն, Երևան, 6.08.2021 թ.:
- Պողոսյան Գ.Ա., Հարությունյան Մ.Ա., Առաքելյան Վ.Մ. 2007, Հայաստան. Օտարացած հասարակություն, Երևան, «Լուսաբաց», 168 էջ:
- Պողոսյան Գ.Ա. 2006, Հայ հասարակությունը XXI դարակգրին, Երևան, «Լուսաբաց», 375 էջ:
- Պողոսյան Գ., Մխիթարյան Ս. 1997, Քաղաքական կուսակցությունները Հայաստանում, Երևան, «Մխիթար Գոշ», 64 էջ:
- Крылов А.Б. 2019, Армения: конец «двоевластия» и начало нового политического цикла, Россия и новые государства Евразии, N 1, с. 112-117.
- Наумов А.О. 2014, «Цветные революции» на постсоветском пространстве: взгляд десять лет спустя, Государственное управление. Электронный вестник, вып. N 45, с. 148-178, file:///C:/Users/user/Downloads/tsvetnye-revolutsii-na-postsovetskom-prostranstve-vzglyad-desyat-let-spustya.pdf (дата верификации: 20.02.2021).
- Погосян Г., Аракелян И., Осипов В. 2017, Миграция и депопуляция в Армении, Ереван, Институт философии, социологии и права НАН РА, «Лимуш», 200 с.
- Погосян Г.А. 2013, Армянские выборы: неоконченная пьеса для власти и оппозиции, «Мониторинг общественного мнения», ВЦИОМ, Москва, 7 (113), январь-февраль, с. 136-147.
- Погосян Г.А. 2005, Современное армянское общество. Особенности трансформации, Москва, изд. Академии наук «ACADEMIA», 323 с.
- Рейнгольд Г. 2006, Умная толпа: новая социальная революция, Москва, «Фаир-пресс», 416 с.
- Тенденции и риски радикализации общества 2019 (гл. ред. Погосян Г.А.), Ереван, «Европринт», 208 с.

- Тощенко Ж.Т. 2020, Общество травмы: между эволюцией и революцией (опыт теоретического и эмпирического анализа), Москва, «Весь Мир», 352 с.
- Derluguian G., Hovhannisyán R. 2018, The Armenian Anomaly: Toward an Interdisciplinary Interpretation – Demokratizatsiya, The Journal of Post Soviet Democratization, vol. 26, N 4, Fall 2018, p. 441-464.
- Gherasimov C. 2019, Armenia Needs a New Opposition: How the EU Can Help Institute Checks and Balances. DGAPstandpunkt 6, 6.03, p. 1-3, <https://dgap.org/en/think-tank/publications/dgapviewpoint/armenia-needs-new-opposition>.
- Nye J.S. 2004, Soft Power. The Means to Success in World Politics, New York, Public Affairs, 175 p.
- Pogosian G. 1996, An Armenian's Life in Armenia, Yerevan, Noyan Tapan, 36 p.
- Sharp G. 2003, From Dictatorship to Democracy: A Conceptual Framework for Liberation, Boston: The Albert Einstein Institution, 94 p. (first published in 1994).
- <https://www.armstat.am/file/doc/99525463.pdf> (ներբեռնման օրը՝ 08.11.2021).
- https://armstatbank.am/pxweb/hy/ArmStatBank/ArmStatBank_2%20Population%20and%20social%20processes_28%20Population/PS-pp-132019.px/table/tableViewLayout2/?rxid=b4152f69-b071-4ead-995d-4696d8712830 (ներբեռնման օրը՝ 08.11.2021).

ՍՈՑԻԱԼ-ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԻՐԱՎԻՃԱԿԸ 2021 Թ. ԱՐՏԱՀԵՐԹ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻՑ ԱՌԱՋ ԵՎ ՀԵՏՈ

Գևորգ Պողոսյան, Ռիմա Պողոսյան

Ամփոփում

Հետպատերազմական բարդ իրավիճակն ու շարունակվող կորոնավիրուսային համաճարակը հանգեցրին հասարակության քաղաքական ճգնաժամի, որի հանգուցալուծումը երկրի իշխանությունները փորձեցին իրականացնել արտահերթ խորհրդարանական ընտրությունների միջոցով: Չնայած ընտրողների ցածր մասնակցությանը ընտրություններին և գործող կառավարության քաղաքական վարկանիշի անկմանը՝ Ն. Փաշինյանի թիմին հաջողվեց ընտրությունների արդյունքով նոր խորհրդարանում պահպանել սահմանադրական մեծամասնությունը: Միաժամանակ, արմատական քաղաքական ընդդիմությունը նույնպես հաջողությամբ մտավ նոր խորհրդարան՝ բողոքի փողոցային պայքարը տեղափոխելով երկրի բարձրագույն օրենսդիր մարմին: Փաստորեն, Հայաստանում արտահերթ խորհրդարանական ընտրությունների միջոցով տեղի ունեցան գործող իշխանության վերարտադրություն և խորհրդարանական ընդդիմության նորացում:

Բանալի բառեր՝ Հայաստան, քաղաքական ճգնաժամ, խորհրդարանական ընտրություններ, իշխանություն, ընդդիմություն, հակամարտություն, իշխանության վերարտադրություն:

СОЦИАЛЬНО-ПОЛИТИЧЕСКАЯ СИТУАЦИЯ ДО И ПОСЛЕ ВНЕОЧЕРЕДНЫХ ПАРЛАМЕНТСКИХ ВЫБОРОВ 2021 Г.

Геворг Погосян, Рима Погосян

Резюме

Тяжелая послевоенная ситуация и продолжающаяся пандемия коронавируса подвели армянское общество к политическому кризису, разрешение которого

власти страны попытались осуществить путем внеочередных парламентских выборов. Несмотря на невысокий уровень участия избирателей в выборах и падение политического рейтинга действующей власти, команде Н. Пашиняна удалось в результате выборов сохранить за собой конституционное большинство в новом парламенте. Однако непримиримой политической оппозиции также удалось пройти в новый парламент и, таким образом, перенести уличную протестную борьбу в высший законодательный орган страны. Фактически в результате внеочередных парламентских выборов в Армении имело место воспроизводство действующей власти и обновление парламентской оппозиции.

Ключевые слова – Армения, политический кризис, парламентские выборы, власть, оппозиция, противостояние, воспроизводство власти.

SOCIAL-POLITICAL SITUATION BEFORE AND AFTER THE 2021 PARLIAMENTARIAN ELECTIONS

Gevorg Poghosyan, Rima Poghosyan

Abstract

The difficulties of post-war situation and ongoing coronavirus pandemy brought the Armenian society to a political crisis, the resolution of which the country's authorities tried to implement through the parliamentary elections. Despite the low level of voter's participation in the elections and the drop in the political rating of current government, N. Pashinyan's team managed to retain a constitutional majority in the new parliament as a result of the elections. But along with them, the fundamental political opposition also managed to get into the new parliament, and thus move its street protest struggle into the walls of the country's highest legislative body. In fact, as a result of the extraordinary parliamentary elections in Armenia, there was a reproduction of power and a change of political opposition.

Key words – Armenia, political crisis, parliamentary elections, power, opposition, confrontation, reproduction of power.